

Bo Bergman

Den kritiske livsbetraktaren

B.Liljenberg

March 24–25, 2020

Jag minns Bo Bergman från TV i början av 60-talet. En mycket gammal och försynt man. Att han var så gammal som han var blev jag först varse under undervisningen i svensk litteratur våren 1966. Han visade sig vara född redan 1869, jämnårig med Hjalmar Söderberg och även Andre Gide, men den senare kände jag inte till då. Gamla människor som hade sina rötter långt back i en forntid fascinerade mig. För att bara ta ett exempel, Bergman måste i sin barndom och tidiga ungdom ha träffat många som var födda på 1700-talet och som t.o.m. hade minnen från det seklet. Själv var jag bara tonåring och min levnadsbana hade hittentills varit så kort, bara en blinkning i den mänskliga historien. Min ålder skulle jag kunna fördubbla en gång och en gång till utan att man blev så förskräckligt gammal. Hösten 1967 dog Bergman och förunnades inte att bli ett sekel gammal, men det var nära inpå.

Ja poeten Bergman kände man till. Han hade debuterat redan 1903 och var vid den tiden givetvis den äldste ännu levande författaren i Sverige, och den som debuterat tidigast. Han var så kallad sekelskiftes pessimist, eller snaraee pessimist av 'fin-du-siecle' snitt. Etiketten som pessimist uppskattade han tydligen inte. Vad jag minns av poesin var bilden av marionetter, vi hade ingen fri vilja utan sprattlade på när någon rörde vid trådarna.

Boken är ingen biografi i vanlig mening, utan ursprungligen tänkt som enbart en katalog över Bergmans samtliga verk. Men en sådan katalog kräver ett förord och åtminstone några biografiskt inspirerade rader som sedan svällde ut till en liten bok, nu med det ursprungliga materialet reducerat till ett långt appendix. Någon riktigt biografisk presentation kan man inte förvänta sig, det finns dock en del referenser till den stränge fadern och den undergivna modern, som tidigt blev änka och fick flytta med barnen från den stora lägenheten. Men å andra sidan finner man ett rikt bildmaterial, som tillåter en att skåda in en svunnen tid, som överlevde via vissa individer närmare ett sekel. Det är svårt att relatera den unge posttjänstemannen från 1890 talet med den blide gänglige farbrodern sextio år senare, under dessa sextio år hade så mycket förändrats och så mycket hänt, till synes så mycket mera än under de senaste sextio åren.

Bergman ville inte så mycket med livet bortsett från att vara nöjd och lycklig. Som skolgosse var han medelmåttig, men han tog ändå studenten och studerade juridik vid Uppsala. Kanske detta tal om att studievägen på den tiden var ett klassprivilegium inte är helt fel, men å andra sidan Bergman som skolgosse jämfördes med de mest studiebegåvade, och till studier hade han inte mycket håg, inte mycket håg till annat heller. Juridikstudierna vid Uppsala ledde ingenstans, han tröttnade, och istället blev posttjänstemannen hans öde och blygsamma lott. I mångt och mycket var detta dock en sinekur, det gav försörjning och tillfälle till skrivande utan den press på att ständigt vara kreativ som avsaknaden

av ett hederligt arbete innebär. Jämsides med posten på posten kunde Bergman även bidra regelbundet med litteratur- och teaterkritik för DN, vilket gav honom honorar och extrainkomster på ett sätt som skulle vara omöjligt idag. Teatern hade alltid fascinerat honom och kanske hans största insats som kritiker var hans mångåriga verksamhet som teaterkritiker. Detta innebar många kvällar i salongen och snabbt ihopräfsade recensioner på sin kontorstol i DN:s lokaler. Tidningsvärlden kräver snabba ryck och mycket av det han skrev måste han ha skrivit innan han ens satte sin fot på föreställningen. Som teaterkritiker var han sträng men rättvis och framför allt lät han sig inte bevakas av personliga hänsyn som vänskapsrelationer. Sådant är inte helt lätt vilket jag mer och mer har fått erfara med stigande ålder och växande levnadserfarenhet. Han blev inte alltid populär bland aktörerna även om de mer eller mindre motvilligt kom att respektera honom. Parallellt med sin teaterkritiska verksamhet blev han även engagerad av teatrar, främst Dramaten, för att verka som litterär rådgivare. Detta var inte helt okontroversiellt utan satte teaterchefer i en svår sits genom att vad som kom upp på repertoaren var inte endast deras ansvar. Bergman kom således att läsa en hel del ny dramatik och därmed agera dörrvakt när det gällde inträdet för nya svenska dramatiker, många som förgäves fick sända det ena manuskriptet efter det andra till den stränge vakten. Hans litteraturkritiska verksamhet var inte lika omfattande men även här ägde han inflytande.

Nittioåringar brukar i gemen vara piggare än åttioåringar, de utgör A-barnen och gräddan av sina årsbarn. Några tecken på demens stod inte att skönja och klar i huvudet var han fram till sin sena död.

March 31, 2020 **Ulf Persson:** *Prof.em, Chalmers U.of Tech., Göteborg Sweden* ulfp@chalmers.se